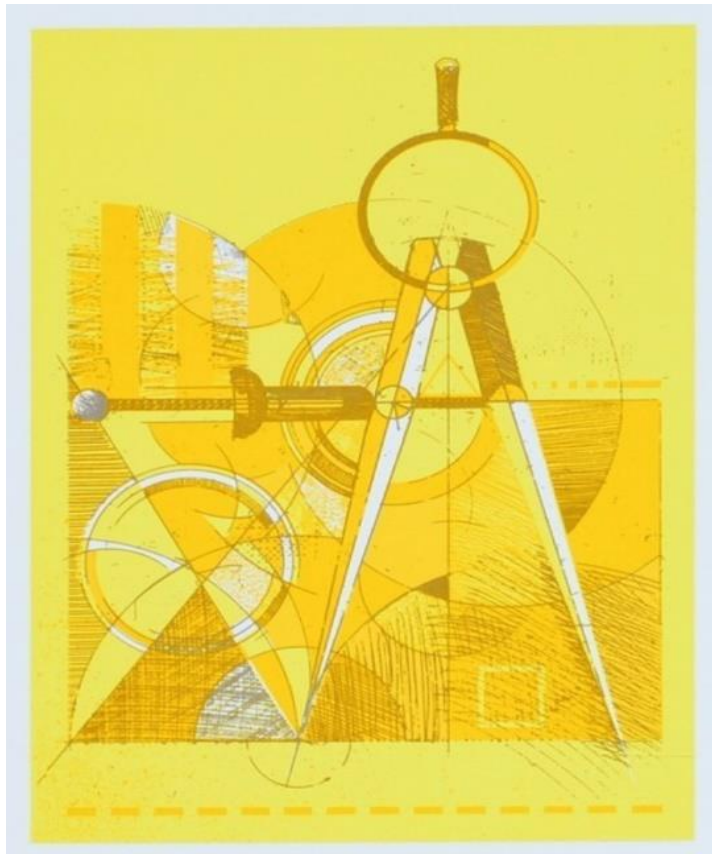

De passer centraal

Dit deel over passers in de kunst toont kunstwerken waarin een passer *centraal* staat. In latere afleveringen van deze serie artikelen zullen we zien, hoe bijzonder vaak passers voorkomen in louter een *bijrol*, meestal om de context van het hoofdthema aan te geven, zoals bij het portret van een bouwmeester, wetenschapper, navigator, ontdekkingsreiziger, enzovoorts.

Andre Priester

Maar hoe vaak speelt een passer een *hoofdrol*, in bijvoorbeeld een schilderij of een andere tweedimensionale afbeelding? Ik heb er nog maar één kunnen vinden, de zeefdruk *Passer* van Andre Priester (1987). Zie figuur 1. Dat kunstwerk toont een modern ogende steekpasser met schroefinstelling, te midden van vele cirkels die duidelijk *niet* met de steekpasser zijn gemaakt.

Fig. 1. 'Passer' van Andre Priester, 1987

Ferdinand Léger

Een ander kunstwerk, *Still Life with a Compass*, met een meer abstracte benadering van een passer, of eigenlijk delen daarvan, is in 1926 vervaardigd door Fernand Léger. Zie figuur 2. Destijds behoorde Léger tot het *Precisionisme*, een stroming in de kunst die de optimistische technologische vooruitgang van na de Eerste Wereldoorlog wilde uitbeelden.

Christoph Trechsler

In deel 1 van de artikelenserie *Passers en Kunst* in MIR 73 werd al een rijk versierde steekpasser uit vroegere eeuwen getoond. Er zijn veel meer kunstig versierde exemplaren bekend in diverse musea voor wetenschapshistorie, zoals het in figuur 3 afgebeelde *kunststuk op zichzelf*, in 1604 vervaardigd door Christoph Trechsler in Dresden (inv. nr. 36183), dat zich in het *Museum of the History of Science* in Oxford bevindt.

Fig. 2. : Still Life with a Compass, door Léger, 1926

*Fig. 3. Passer, vervaardigd door Christoph Trechsler in Dresden, 1604
Museum of the History of Science in Oxford*

Gallaher

In extreem contrast hiermee, in figuur 4, een ingekleurde tekening van een minimalistische potloodpasser, die vanaf omstreeks 1910 als één van de advertentieplaatjes in een *Do-it-yourself*-serie (genaamd *HOW TO*) was ingesloten bij een pakje sigaretten van het merk GALLAHER Ltd.

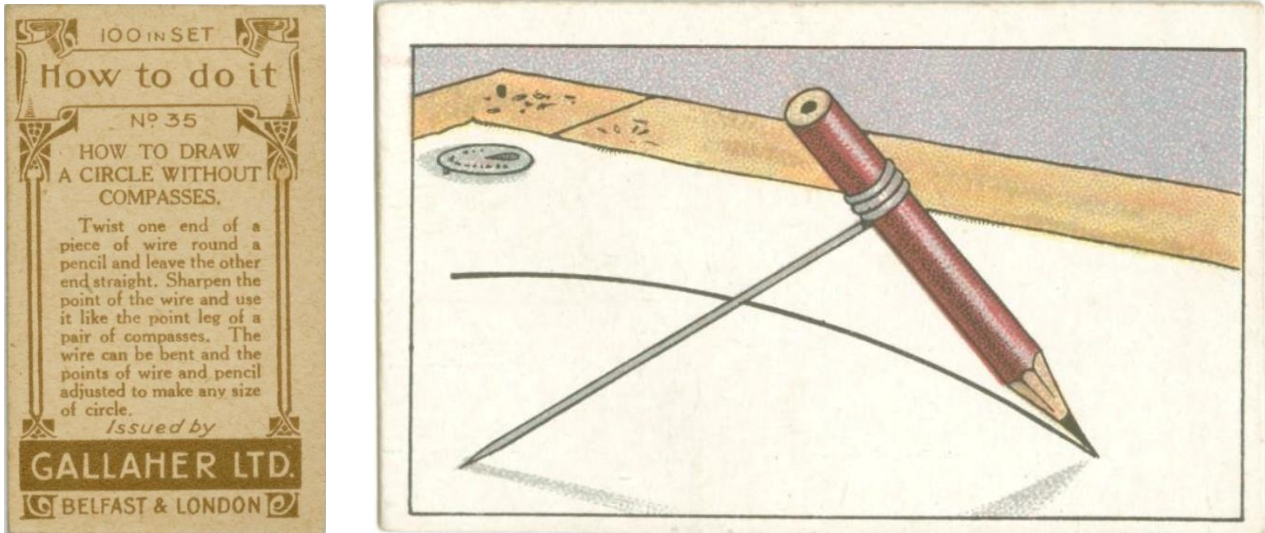

Fig. 4. Passer van Galaher Ltd.

Sculpturen

In de openbare ruimte van Nederland zijn meer dan levensgrote passers te vinden, kunstwerken die de omgeving opluisteren. Zie figuur 5.

Fig.5. 'Passer', door Tjoe Fang King, constructie Smolenaers BV, 1984

De op zich zelf balancerende constructie van staal van Tjoe Fang King stelt een passer voor waarmee een cirkel op het plein is getekend. Als de driehoek naar links of rechts beweegt, maakt het horizontale segment een op en neer gaande beweging. Het kunstwerk bevindt zich op het plein voor het Sociaal Medisch Centrum en Kinderdagverblijf *De Speeltuin*, in de Lizzy Ansinghstraat, Amsterdam.

Fig. 6. 'Passer' van Maurice Mentjens, Roermond

Figuur 6 toont de *Passer* op het voorplein van het Cuypershuis te Roermond. Dit museum is vernoemd naar architect, ontwerper en vormgever Pierre Cuypers (1827-1921). De passer, ontworpen door *Maurice Mentjens*, is bedoeld om de aandacht te vestigen op het pand. Smolenaers BV uit Nederweert verzorgde de uitvoering van het ontwerp. Het stalen, signaalrode beeld is negen meter hoog.

Een heel andere sfeer ademt *ULTRA*, door kunstenaar Sylvia B, 2004, in figuur 7.

Fig. 7. 'Ultra', Groningen

Dit beeld staat op het *Cascade-complex* in Groningen. Vanaf de ene kant gezien betreft het een dame met een prothese, vanaf de andere zijde lijkt het meer op een steekpasser met een dame er achter.

Figuur 8 toont de passer op rotonde de Geer in Boxtel, kunstwerk nr. 17 van Smolenaers BV, Nederweert (2017).

Fig. 8. Passer op rotonde in Boxtel

Fig.9. Noorderind, Schevingen

Figuur 9 laat een abstracte sculptuur op het Noordereind van de boulevard van Scheveningen zien, waarin men de scherpe punten van twee ondersteboven begraven passers herkent.

Gerrit van Bakel

Weer iets heel anders vonden we in het Prinsenhof in Delft. Een tijdelijke tentoonstelling (2016) toonde een hightech passer uit roestvrij staal, werkend op duurzame energie, die langzaam (in drie maanden) een cirkel beschrijft op een vel papier. Zie figuur 10.

Fig. 10. 'Verticale Cirkelmachine'
Gerrit van Bakel (1980)

